

АДАПТАЦІЯ	МОДИФІКАЦІЯ
Щоб досягти успіху та задовольнити різноманітні потреби учнів, зумовлені їхніми здібностями, рівнем розвитку, інтересами та іншими відмінностями, педагогам необхідно змінювати методи навчання, навчальне середовище, матеріали тощо. Педагоги в навчанні дітей з особливими освітніми потребами застосовують різноманітні методи навчання, які змінюються залежно від спеціальних потреб учня. Ці зміни або пристосування до потреб учнів відбуваються через адаптації або модифікації.	
це стратегії, що допомагають дитині з ООП засвоювати ті самі обсяги знань, що і її однокласники в інклюзивному класі.	це зміна (зазвичай, спрощення) змісту предмету, програми викладання
зміст навчання відповідає рівню знань та навичок, що отримує весь клас	дає змогу дитині з ООП брати участь у навчальній діяльності, хоча рівень засвоєваних знань може не відповідати віковим особливостям учнів класу класу, у якому вона навчається
змінює характер навчання, не змінюючи зміст або понятійну сутність навчального завдання.	модифікації змінюють характер навчання, змінюючи зміст або понятійну складність навчального завдання.
Ефективне навчання в інклюзивному класі можна забезпечити за допомогою диференційованого викладання, яке дає змогу залучати до роботи над повним навчальним завданням усіх дітей. Воно передбачає використання таких педагогічних прийомів та методів, які допоможуть різноманітному учнівському колективу опанувати необхідні знання та вміння. Інформацію слід надавати в кількох форматах: через пояснення вчителя, колективне обговорення з акцентом на візуальному, аудіальному та кінестетичному способах сприйняття: перед вивченням теми пояснити нову лексику й поняття на конкретних прикладах. <i>Відповідно до індивідуальних потреб учня, диференціювати можна рівень складності запитань, темп викладання, кількість навчальних завдань та час на їх виконання.</i>	
Зміст, форми та методи навчання і виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку мають бути корекційно спрямованими. Це означає, що кожна тема, яка вивчається в школі, кожний метод і прийом, використаний вчителем чи вихователем, мають сприяти не лише засвоєнню знань, умінь, навичок, формуванню поведінки, а й виправленню порушень психофізичного розвитку (залежно від порушення).	

Система корекційного впливу на учнів має бути розрахована на тривалий час і діяти на особистість загалом у єдності її компонентів:

- пізнавальні, емоційно-вольові психічні процеси;
- досвід (знання, вміння, навички);
- спрямованість;
- поведінка.

Учителеві необхідно узгоджувати педагогічні впливи з медичними і психологічними; дотримуватись послідовності й наступності в корекційно-виховній роботі, єдиного охоронно-педагогічного режиму в школі і сім'ї.

Починаючи працювати з учнями, вчитель має враховувати індивідуальну структуру порушення кожної дитини (первинний дефект, вторинні дефекти, подальші ускладнення) та збережені можливості, тобто вивчити досвід дитини, її спрямованість, поведінку.

Для досягнення успіху дітей з особливостями психофізичного розвитку в навчальній діяльності необхідно враховувати:

- час, протягом якого дитина може концентрувати увагу (5—7 хв, 15 хв);
- зручність (давати дитині можливість визначити, в яких умовах їй зручніше працювати: в ігровій кімнаті, мистецькому центрі тощо);
- відволікання (визначати місце і умови роботи, за яких дитина мінімально відволікається на сторонні подразники; слідкувати, щоб увага була сконцентрована на матеріалах центру);
- рівень шуму (визначати робоче місце учня поруч з учителем, асистентом або лідером групи, щоб уникати гамору);
- вибір матеріалів (розташовувати в центрі тільки ті матеріали, що стосуються теми, завдання; використовувати засоби навчання, які сприяють соціальному та емоційному розвитку дитини);
- створення сприятливої атмосфери (ранкові зустрічі, святкування досягнень дитини, визначення учня «дитиною дня», нагодування призами).

Адаптацію у класі можна організувати в наступних сферах:

- *Фізичне середовище* – адаптація змінює середовище (побудова пандусу, пристосування туалетних приміщень, розширення дверей, зміна освітлення, розташування меблів в класній/груповій кімнаті тощо).
- *Навчання* – адаптація змінює процес навчання (спосіб повідомлення педагогом матеріалу; спосіб організації занять

Для модифікації навчальних планів та змісту уроків використовують:

- ✓ скорочення змісту матеріалу, який необхідно засвоїти. Учень може брати участь лише в окремих частинах уроку і/або опановувати лише частину змісту навчального матеріалу. Іноді вимоги уроку перевищують можливості учня, однак від нього все ж вимагається часткова участь у роботі на уроці.

учнів, що має на меті залучення дітей до виконання завдань і сприяння їхньому навчанню).

- *Адаптація навчального плану*: видозміна завдань; визначення змісту, який необхідно засвоїти тощо. У навчально-виховному процесі вчителі аналізують відповідність вимог навчальної програми та методів, що використовуються на уроках, актуальним і потенційним можливостям дитини. У такий спосіб досягається ефективність організації навчальної діяльності дітей з особливостями психофізичного розвитку.

- *Вказівки* – адаптація змінює процедури, методи та щоденні заняття, які використовує вчитель.

- *Матеріали* – адаптація полягає у пристосуванні навчальних інструментів і матеріалів до індивідуальних потреб учнів.

Це можуть бути книги, тематичні картки, комп'ютерні програми, іграшки, аркуші із завданнями, маніпулятивні предмети, календарі, спеціальні лінійки чи таблички; переформулювання правил та інструкцій більш доступними для розуміння й менш “науковими” словами; додаткові схеми чи креслення – примітивні, але зрозумілі.

✓ зниження вимог до участі в роботі. Учень може виконувати лише частину завдань. У цьому випадку від учня може вимагатися засвоєння всього матеріалу, або лише його частини.

✓ заміна завдання на інше за збереження напрямку вивчення дисципліни (наприклад, набрати текст на комп'ютері замість писати його ручкою);

✓ зниження складності завдання (складання замість множення);

✓ використання додаткових матеріалів – карток, алгоритмів дії, правил – у вигляді малюнків чи позначок;

✓ повторення інструкцій та алгоритмів дії.

✓ Модифікація навчальних посібників:

- наприклад, щоб прилаштувати текст для читання, у ньому виділяють шрифтом або кольором ключові елементи. Такий підхід допомагає концентрувати увагу на головному у змісті вже з першого прочитання, дає можливість донести до учня суть. Способом виділення суттєвих фрагментів, крім підкреслювання або виділення частин тексту кольором, може бути усунення зайвих подробиць. Натомість залишається найвагоміша інформація. Для цього можна видалити з тексту слова, речення, а подекуди цілі абзаци чи сторінки. Такі підходи можуть вплинути на цілісність матеріалу, що вивчається, однак вони допоможуть донести до учня головні, ключові ідеї.

- спрощення розміщення тексту на сторінці також відіграє важливу роль. А саме: усунення діаграм, малюнків і підписів до них, які можуть відволікати увагу учнів.

Однак вилучення ілюстрацій у друкованих матеріалах для деяких учнів може бути недоречним. Частина учнів спроможна сприймати навчальний матеріал, якщо вчитель вдається до візуальних способів його викладання, до численних малюнків, що доповнюють розповідь.

- складні для засвоєння текстові фрагменти, доповнені короткими прописними коментарями, що акцентують увагу на основних положеннях чи ідеях, будуть корисними для всіх учнів класу. Модифікуючи навчальні посібники, треба враховувати їх змістове наповнення, тобто орієнтуватися на навчальну програму.

У цьому напрямі, J. Deppeler (1998) виділяє три категорії знань:

«обов'язково має знати» - відомості важливі, мають бути обов'язково опанованими;

«має знати» - відомості важливі, однак не суттєві;

«може знати» - відомості не суттєві і не надто важливі.

Таким чином, увага акцентується на першій категорії знань: **«обов'язково має знати».**

Інформацію з категорії знань «має знати» і «може знати» треба надавати після того, як учень з особливими освітніми потребами (ООП) опанував ключові, найсуттєвіші відомості.

Якщо не дотримуватися такої послідовності, пам'ять учня перевантажиться надмірною інформацією, а знання будуть формальними.

Вчитель може обмежити потік відомостей, враховуючи власний досвід дитини та її уподобання. Наприклад, твір на

	тему «Як я провів літні канікули» замінити складанням хронологічної послідовності подій, які трапилися з дитиною влітку. Потім цю послідовність можна ускладнити, запропонувавши написати твір (завдання з категорії «має знати»).
АДАПТАЦІЇ У НАВЧАННІ Адаптація спрямована на: ✓ пошук і розроблення способів подання інформації та вивчення предмету дитиною з ООП з урахуванням особливостей її сприйняття; ✓ використання додаткових засобів і матеріалів (карток, інструкцій, правил тощо); ✓ розроблення та формування способів перевірки засвоєння знань та навичок.	МОДИФІКАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ Основні завдання модифікації: ✓ спрощення (зменшення складності цілей і / або змісту); ✓ виключення (скорочення кількості дисциплін, що вивчаються, або зменшення вимог до кінцевих цілей вивчення предмету та виключення певного змісту); ✓ ущільнення або інтеграція деяких предметів в один курс або інтеграція кінцевих цілей, змісту. <i>Особливість методики в тому,</i> що вона не аналогічна вимогам та змісту навчання спеціальних шкіл. Ідея модифікованої інклюзії в тому, що дитина вчиться за тим же тематично-календарним планом, що і весь клас загальноосвітньої школи. Теми уроків для учня з ООП та решти учнів збігаються, але різняться матеріали, підходи та глибина вивчення. Програми ж спеціальних шкіл можна (і варто!) використовувати як методичний матеріал, визначення змісту навчання та класифікацій оцінювання.

Приклади адаптацій у навчанні

Подання інформації	Моніторинг засвоєння матеріалу
❖ Поділ завдань на декілька простіших ❖ Завдання меншої тривалості або кількості (при збереженні складності) ❖ Спрощені (адаптовані) інструкції, повторення, переформулювання ❖ Покрокові інструкції, алгоритми до виконання завдання ❖ Використання «нетипових» методик (комп'ютерні технології, аудіо/відео супровід, тестові завдання, відеомодельювання, предметний матеріал тощо) ❖ Використання альтернативної чи додаткової систем комунікації ❖ Особливі графічні характеристики оформлення тексту: великий шрифт, виділення жирним, кольорові знаки	❖ Індивідуальні тести ❖ Зменшення кількості завдань для оцінювання ❖ Додатковий час для виконання завдань ❖ За необхідності – організаційна допомога асистента ❖ Представлення завдання у малій групі або особисто вчителю ❖ Підказки до виконання завдання ❖ Альтернативні способи демонстрації знань (презентації, комікси, ілюстрації тощо)

Приклади модифікацій у навчанні

Подання інформації	Моніторинг засвоєння матеріалу
❖ Скорочення обсягу навчального матеріалу на уроці ❖ Зменшення тем з певної навчальної дисципліни ❖ Зміна завдання, при збереженні напряму навчання (альтернативні завдання на заміну вправ з каліграфії – ліплення, малювання) ❖ Зміна складності завдання (замість дій на множення виконувати додавання) ❖ Використання візуальних (у вигляді малюнків або піктограм) вказівок до виконання завдань ❖ Індивідуальне повторення учневі фронтальних інструкцій у спрощеній формі	❖ Підбір слів до малюнків у тексті, замість переказу ❖ Розфарбування зображення за інструкцією замість його опису ❖ Використання калькулятора для обчислення прикладів ❖ Оцінювання за індивідуально розробленою системою у відповідності до цілей ІПР

Адаптація навчальної програми. Українська мова

Зміст навчального матеріалу	Вимоги до навчальних досягнень	Адаптації
Прислівник Поняття про прислівник як частину мови (значення, питання, роль у реченні, зв'язок з дієсловами). Незмінюваність – основна граматична ознака прислівників. Прислівники, близькі і протилежні за значенням. Поширення речень (тексту) прислівниками... Вибір із поданих прислівників тих, які найбільше відповідають меті та типу висловлювання. Уживання прислівників під час побудови текстів.	Учень/учениця: •розрізняє серед поданих слів прислівники; знає їх основну граматичну ознаку – незмінюваність; ставить до них питання; зв'язує їх із дієсловами в словосполуч., вводить у речення; - поширює речення найуживанішими прислівниками; •добирає до поданого прислівника синоніми й антоніми; •будує речення з однорідними членами, вираженими прислівниками; •пояснює значення прислівників у тексті;	1.Використання схем підказок до визначення частин мови (назва частини мови–запитання –декілька прикладів) 2.Використання у завданнях (текстах, словосполученнях, поясненні значень) прислівників, що наявні в лексиці учня: адаптація завдань з підручника 3.Заміна усних пояснень на добір написаних значень прислівників до відповідних слів

Модифікація навчальної програми. Математика

Вимоги до навчальних досягнень всіх учнів	Вимоги навчальних досягнень учнів з ІП	Цілі у навчанні для учня з ООП
знає, якими одиницями вимірюється маса (кілограм, центнер) та скорочене позначення (кг, ц); розуміє, які одиниці вимірювання величини доцільно використовувати в конкретному випадку; використовує знання про масу тіл та одиниці її вимірювання при розв'язуванні задач	має уявлення про масу предмета (володіє поняттями легкий, важкий, може порівнювати); ознайомлений з мірами маси – кілограмом; записує одиницю маси – кг.	1.Використання вагів для визначення маси предметів в грамах та кілограмах 2.Розв'язання задач на визначення ваги, без переведення одиниць виміру (в т.ч., на порівняння) 3.Навчання визначати вагу предметів зважуючи в руці (використання предметного матеріалу) та порівняння
знає якими одиницями вимірюється час (рік, місяць, доба, година, хв.) та скорочене позначення (год, хв.); знає співвідношення між добою і місяцем, годиною і хвилиною; визначає час за годинником з точністю до 5-ти хвилин; використовує знання при розв'язуванні задач	знає одиницю часу – доба; називає послідовно дні тижня; знає кількість днів у тижні.	1.Вивчення видів діяльності протягом доби з прив'язкою до частини дня та складання розповіді про свій день, використовуючи слова “спочатку”, “потім” 2.Називання частин доби (ранок, день, вечір, ніч) 3.Вивчення поняття година і хвилина: робота з електронним годинником

Адаптація навчальної програми

Математика

Зміст навчального матеріалу	Вимоги до навчальних досягнень	Адаптації
Маса Одиниця вимірювання маси – центнер. Співвідношення між одиницями вимірювання маси: центнером і кілограмом.	знає, якими одиницями вимірюється маса (кілограм, центнер) та скорочене позначення (кг, ц); розуміє, які одиниці вимірювання величини доцільно використовувати в конкретному випадку; використовує знання про масу тіл та одиниці її вимірювання (ц, кг) при розв'язуванні задач	1. Використання схем-алгоритмів до розбору умов задачі та постановки запитання 2. Картки-підказки переводу одиниць вимірювання маси, часу (особливо під час самостійного виконання) 3. Зменшення кількості задач для самостійного розв'язання 4. Визначення часу за годинником по усній інструкції без вимоги проговорювання
Час Одиниці вимірювання часу. Місяць, рік. Хвилина. Визначення часу за годинником. Співвідношення між одиницями часу	знає якими одиницями вимірюється час (рік, місяць, доба, година, хв.) та скорочене позначення (год, хв.); знає співвідношення між добою і місяцем, місяцем і роком; годиною і хвилиною; визначає час за годинником з точністю до 5-ти хвилин; використовує знання при розв'язуванні задач	

ПОУРОЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

Поурочне планування роботи для особливої дитини – це, переважно, завдання асистента вчителя (якщо немає, то подібний аналіз, адаптацію чи модифікацію здійснює вчитель).

Він має отримати від педагога тему і план наступного уроку для всього класу, продивитися навчальний матеріал, що буде використовуватися, проаналізувати інформацію і зробити низку висновків:

- чи потрібна його підопічному психолого-емоційна адаптація на цьому уроці;
- чи достатній рівень попередньої підготовки для розуміння матеріалу;
- чи потрібні додаткові (і які саме) матеріали – адаптовані або модифіковані;
- які саме завдання учень зможе виконати, повністю чи частково, яка допомога йому потрібна;
- чи передбачено залучення дитини до усних відповідей, роботи біля дошки чи в групах;
- які саме інформацію та навички дитина має отримати наприкінці уроку (визначається разом з учителем).

Тобто кожне заняття дитини з ООП у класі має бути пропрацьоване педагогами заздалегідь, щоби провести ним учня покроково, не відволікаючи решту класу від теми уроку.

Поурочне планування

Тема. Дослідницький практикум. З чого це виготовлено?

Діяльність всіх учнів класу	Участь учня з ООП (адаптована програма)	Участь учня з ООП (модифікована програма)
Діти готуються до уроку	Аналогічно	До початку уроку асистент вчителя допомагає учневі підготувати всі необхідні предмети до уроку за візуальним планом
Вправа «Погода». <u>Проводить асистент вчителя</u> ▪ Яка зараз пора року? ▪ Який місяць? ▪ Яке число? ▪ Тепло чи холодно надворі? ▪ Який стан неба? ▪ Яка температура повітря? ▪ Чи були сьогодні протягом дня опади?	Вчитель допомагає учневі заповнити візуальний календар та відповісти на запитання: •Який сьогодні день тижня? •Яке сьогодні число? •Який зараз місяць? •Яка пора року? •Яка сьогодні погода?	Вчитель допомагає учневі заповнити візуальний календар. Учень слухає відповіді однокласника, вказуючи на зображення у календарі
Діти слухають розповідь вчителя (викладення нової теми)	Аналогічно	Аналогічно

Поурочне планування

Діяльність всіх учнів класу	Участь учня з ООП (адаптована програма)	Участь учня з ООП (модифікована програма)
Бесіда з учнями: вчитель пропонує дітям визначити з чого виготовлені речі, що їх оточують (меблі, одяг, посуд, канцелярське приладдя, елементи будівлі). Діти усно відповідають на запитання	Відповідає на запитання з використанням візуальних узагальнюючих підказок (картки "З чого це виготовлено?") Вчитель ставить учневі індивідуальні запитання 	Асистент вчителя дає учневі коробку із різними предметами, що виготовлені з різних матеріалів та допомагає йому розкласти їх у різні контейнери та називати назву предмету і матеріал з чого вони зроблені
Бесіда з учнями: Вчитель запитує дітей про функціональне призначення різних предметів, коли вони зроблені з різних матеріалів (пластикові меблі для саду, паперовий посуд для пікніка тощо)	Учень відповідає тільки на запитання про функціональне призначення предметів	Учень продовжує сортування предметів разом з асистентом

МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ УЧНІВ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ ЗА АДАПТОВАНИМИ ПРОГРАМАМИ

Оцінювання рівня отримуваних знань та навичок за адаптованими програмами також потребує індивідуального підходу.

Рекомендації:

Письмові завдання можна складати окремо від завдань решти класу на основі індивідуального тестування за темами. Дитині може бути наданий додатковий час на виконання завдань або їхня скорочена кількість зі збереженням складності.

Учню з ООП може знадобитися допомога асистента або вчителя. Проте варто пам'ятати, що вони не мають

Відповідно, і система оцінювання учнів з ООП, які навчаються за модифікованими програмами, розробляється окремо з урахуванням індивідуальних можливостей.

Завдання до перевірки мають передбачати прості дії замість складних (намалювати замість написати, обчислити за допомогою калькулятора тощо).

розв'язувати завдання замість дитини, а лише надати допомогу в розумінні завдання та алгоритмах дій. Можна запропонувати дитині виконати завдання нестандартно – у вигляді презентації, картинок, ілюстрацій – та показати результат особисто вчителю чи в невеликій групі однокласників, а не перед усім класом.

Анна Степанова-Камиш, “Нова українська школа”

Титульне фото: автор – vizualni, [Depositphotos](#)

Матеріал підготовлено за підтримки Міжнародного фонду “Відродження”. Позиція Міжнародного фонду “Відродження” може не збігатися з думкою автора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єфімова С. М. Як зробити школу інклюзивною? Досвід проектної діяльності : методичний посібник. / С. М. Єфімова – К. : ТОВ « Видавничий дім « Пляди», 2012. – 152 с.
2. Сак Т. В. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі : навч. курс та наук.-метод. посіб. / Т. В. Сак. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Пляди», 2011. – 168 с.
3. Таранченко О. М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі : навчально-методичний посібник. / О. М. Таранченко, Ю. М. Найда. – К. : Видавнича група « А.С.К.», 2012. – 124 с.

<http://zakinppo.org.ua/kabineti/kabinet-doshkilnoi-pochatkovoi-ta-inkluzivnoi-osviti/inkluzivna-osvita/2039->

<https://nus.org.ua/articles/navchannya-ditej-z-oop-adaptatsiya-ta-modyfikatsiya-navchalnyh-program/>